

Dünya Süt ve Süt Ürünleri Üretim, Tüketim, Fiyat ve Ticaretindeki Gelişmeler

Mustafa TERİN¹

ÖZET: Dünyada, son yıllarda meydana gelen ekonomik gelişim ve dönüşüm süt ve süt ürünleri üretim, tüketim ve ticaretini de etkilemiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kişi başına düşen gelir ve nüfustaki artış zorunlu gıda maddesi olan ve insan beslenmesinde önemli bir yer tutan süt ve süt ürünleri tüketimini arttırmıştır. Süt ve süt ürünleri talebinde meydana gelen bu artış, süt ve süt ürünleri üretiminin ve ticaretinin de artmasına neden olmuş ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde süt ve süt ürünleri sektörünün, ulusal ve uluslararası yatırımlar çeken bir pazar haline dönüşmesine katkı sağlamıştır. Bu çalışmada dünya süt ve süt ürünleri üretim, tüketim, fiyat ve ticaretinde meydana gelen değişmelerin genel bir değerlendirmesi yapılarak dünyadaki trendin ne yönde olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Dünyada toplam süt üretiminin giderek arttığı ve üretimde AB (% 20.57) ilk sırayı alırken onu sırası ile Hindistan (% 16.56) ve ABD (% 12.05) izlemektedir. Dünyada kişi başına süt tüketimi 2006 yılında 101 kg iken, 2012 yılında 109 kg yükselmiştir. Dünyada süt ürünleri üretim, tüketim ve ticaretinde de artış trendi devam etmektedir. Özellikle son yıllarda Yeni Zelanda ve Avustralya'nın süt ürünleri ihraç pazarındaki payı artarken, AB'nin payı azalmaktadır. Dünya süt ürünleri ithalat pazarında Çin, Rusya, Meksika ve Japonya'nın ağırlığı devam etmektedir.

Anahtar kelimeler: Dünya, fiyatlar, süt ve süt ürünleri, ticaret, tüketim, üretim

Milk and Milk Products Production, Consumption, Price and Trade Developments in World

ABSTRACT: In recent years around the world, the economic development and transformation occurring in milk and milk products production have affected consumption and trade. Especially in developing countries, the increase in per capita income and population required additional milk and milk products which hold an important place in human nutrition. This increased demand for milk and dairy products led to an increase in milk and dairy products production and trade especially in developing countries. As a result of these developments, milk and milk products sector has become an area to attract national and international investments. In this study, the objective is to make an overall assessment of the world of milk and dairy products in terms of production, consumption, prices and trade and to determine the changes and emphasize the trends in these areas. E.U. ranks first in total milk production (20.57%) followed by India (16.56 %) and the U.S. (12.05 %). Per capita milk consumption in the World has increased from 101 kg in 2006, to 109 kg in 2012. The upward trend in World milk production, consumption and trade continues. Especially in recent years New Zealand and Australia's export market share for dairy products is increasing while the EU's share is declining. The importance of China, Russia, Mexico and Japan continues in the imports of dairy products.

Keywords: World, price, milk and milk products, trade, consumption, production

¹ Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi, Erzurum, Türkiye
Sorumlu yazar/Corresponding Author: Mustafa TERİN mterin@atauni.edu.tr

GİRİŞ

Dünya süt ürünleri üretimi son 30 yılda özellikle de 1980'li yılların başından itibaren değişmeye başlamıştır. Süt ürünleri üretiminde meydana gelen bu değişim dünya süt ürünleri tüketimini ve ticaretini de etkilemiştir. 1980'li yıllara kadar dünya ticaretinde süt ürünleri ağırlıklı olarak peynir ve tereyağı olarak işlem görürken son yıllarda bu ürünlerin yanı sıra yoğurt, dondurma ve süt tozu gibi ürünlerinde dünya ticaretinde önem kazandığı görülmektedir (Çapraz ve Yılmaz, 2005; TEPAV, 2012).

Süt ve süt ürünleri, insanların beslenmesinde temel protein kaynağı olmasının yanı sıra, gıda sanayinin hammaddesi olması bakımından da büyük önem taşımaktadır. Günümüzde üretilen toplam süt miktarının yarısından fazlası (% 52.8) endüstriyel amaçlar için kullanılmaktadır (USK, 2012). İşlenen süt en çok peynir yapımında kullanılırken, peyniri sırası ile tereyağı, yağlı süttozu ve yağsız süttozu izlemektedir. Dünyada süt ve süt ürünleri sektörü özellikle gelişmekte olan ülkeler için önemli fırsatlar sunan, ulusal ve uluslararası yatırımlar çeken bir pazar haline dönüşmüştür.

Süt ve süt ürünleri sektöründe iç talebin yüksek olması ve sütün stratejik bir ürün olması nedeniyle, dünyada birçok ülke, süt ve süt ürünlerine yüksek ithalat vergisi ve kota gibi tarife dışı engellerle korumacı politikalar uygulamaktadır. Bunun yanı sıra ülkelere göre farklılık göstermekle birlikte farklı destek uygulamaları da piyasada fiyatların serbest bir şekilde oluşumunu engellemektedir. Bu durumda süt ve süt ürünlerinin ticaretini olumsuz yönde etkilemektedir (TEPAV, 2012).

Dünya toplam süt üretimi 2012 yılında bir önceki yıla göre % 2.2, tereyağı % 3.3, peynir, % 2.2, yağlı süttozu % 3.5 ve yağsız süttozu üretimi % 5.2 oranında artmıştır. Ancak peynir üretimi hariç diğer tüm süt ve süt ürünlerinde artış hızı bir önceki yıla göre yavaşlamıştır. Kişi başına süt tüketimi 2012 yılında bir önceki yıla göre % 1.1 oranında artmıştır. Dünyada kişi başına düşen süt tüketiminin istikrarlı bir şekilde arttığı söylenebilir. Kişi başına süt tüketiminin özellikle gelişmekte olan ülkelerde hızlı bir şekilde artmıştır. Örneğin 2012 yılında 2005 yılına göre Venezuela'da kişi başına süt tüketimi % 62, Çin'de % 39, Cezayir'de % 38, Endonezya'da %

28, Brezilya'da % 26 ve Hindistan'da % 24 oranında artmıştır (WDS, 2013).

Dünya süt ürünleri ticaret hacminin 2013 yılı performansı incelendiğinde 2012 yılına göre; peynir ticaret hacmi % 2.1, tereyağı % 3.6 ve yağlı süttozu % 1.0 oranında artarken yağsız süttozu ticaret hacmi % 4.2 oranında azalmıştır (PZ, 2014). Bu çalışmada özellikle son yıllarda dünya süt ve süt ürünleri sektöründe, üretim, tüketim, ticaret ve fiyatlarda meydana gelen değişimler çizelge ve grafikler yardımıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmada ikincil veriler kullanılmıştır. Bu veriler farklı kurum ve kuruluşların yayınladığı istatistiklerden ve daha önce konu ile ilgili hazırlanmış yerli ve yabancı raporlardan derlenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde dünya süt ve süt ürünleri üretim, tüketim ve ticaretinde meydana gelen değişimler ağırlıklı olarak çizelgeler şeklinde verilerek tartışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise dünya süt ve süt ürünleri fiyatlarında meydana gelen değişimler grafikler yardımıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Dünya Süt Üretimi ve Tüketimi

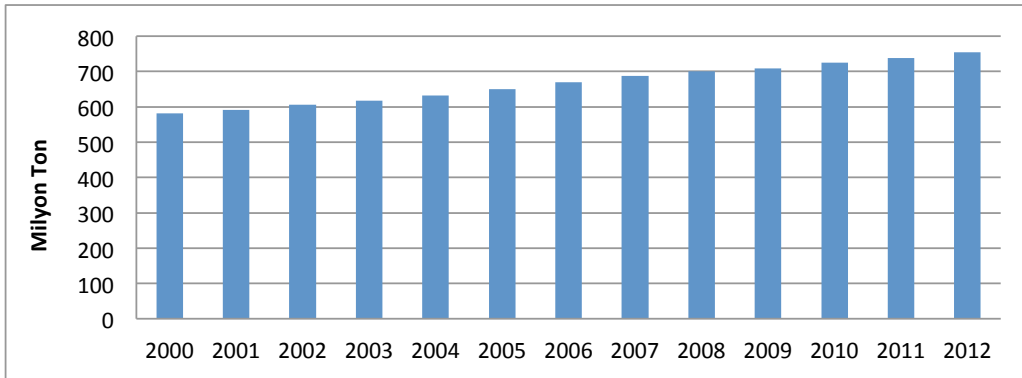
Dünya süt üretimi, istikrarlı bir şekilde artmaya devam etmektedir. Ancak süt üretiminin giderek doyuma ulaştığı söylenebilir. Dünya toplam süt üretimi 2000 yılında 582 milyon ton iken % 29.6 oranında artarak 2012 yılında 754 milyon tona yükselmiştir (Şekil 1). Süt fiyatlarında meydana gelen artış dünya süt üretiminin artmasındaki en önemli unsur olmuştur (USK, 2012). 2009 yılında süt fiyatlarında meydana gelen düşme, kötü hava şartları ve dünya ekonomisindeki durgunluk 2009 yılında süt üretim hızını yavaşlatmıştır. Ancak 2010 yılından itibaren dünya ekonomisinde görülen iyileşme ve nüfus artışı süt ve süt ürünlerine olan talebi arttırmış buda süt ve süt ürünleri fiyatlarının yükselmesi yönünde önemli bir baskı oluşturmuştur (FABRI, 2011). Nitekim dünya süt ve süt ürünleri fiyat indeksi 2009 Ocak ayında 122 iken, 2014 Mart ayı itibarıyla 268 yükselmiştir (FAO, 2014).

Dünya süt üretiminde AB ilk sırada yer alırken onu sırası ile Hindistan ve ABD izlemektedir. AB ve ABD'nin dünya süt üretimindeki payları giderek azalmaktadır. AB ve ABD'nin 1991 yılında dünya süt üretimindeki payları sırası ile % 28.28 ve % 12.53 iken 2012 yılındaki payları sırası ile % 20.57 ve % 12.05'e gerilemiştir. Bu düşüşün en önemli nedeni son yıllarda Hindistan ve Çin'de sağılan hayvan sayısı ve verim artışı nedeniyle süt üretiminin hızlı bir şekilde artması gösterilebilir. 1991 yılında Hindistan ve Çin'in dünya süt üretimindeki payları sırası ile

% 10.14 ve % 1.43 iken, 2012 yılındaki payları ise sırası ile % 16.56 ve % 5.67'ye yükselmiştir.

2012 yılı itibariyle dünya süt üretiminin yarısı AB, Hindistan ve ABD tarafından üretilmektedir. Hindistan son yıllarda göstermiş olduğu performans ile dünya süt üretiminde ABD'yi geride bırakarak ikinciliğe yükselmiştir.

Türkiye 17 milyon ton süt üretimi ile dünya sıralamasında dokuzuncu sırada yer almaktadır (Çizelge 1).

Şekil 1. Dünya Süt üretimi (Milyon ton) (FAOSTAT, 2014)

Çizelge 1. Dünya Süt Üretiminde Öne Çıkan Ülkeler ve Üretim Miktarları (Bin ton), (FAOSTAT, 2014)

Ülkeler	1991	Pay (%)	2001	Pay (%)	2012	Pay (%)
AB-28	150.861	28.28	154.687	26.26	155.116	20.57
Hindistan	54.061	10.14	83.419	14.16	124.850	16.56
ABD	66.995	12.56	74.994	12.73	90.865	12.05
Çin	7.619	1.43	14.515	2.46	42.733	5.67
Pakistan	15.481	2.90	26.284	4.46	37.861	5.02
Brezilya	15.692	2.94	21.284	3.61	32.454	4.30
Rusya	-----	-----	32.905	5.59	31.825	4.22
Yeni Zelanda	7.871	1.48	13.119	2.23	20.053	2.66
TÜRKİYE	10.240	1.92	9.495	1.61	17.404	2.31
Arjantin	6.121	1.15	9.769	1.66	11.815	1.57
Ukrayna	-----	-----	13.428	2.28	11.544	1.53
Meksika	6.484	1.22	9.612	1.63	110.365	1.46
Avustralya	6.601	1.24	10.547	1.79	9.480	1.26
Japonya	8.259	1.55	8.301	1.41	7.630	1.01
İran	4.035	0.76	6.013	1.02	7.385	0.98
Beyaz Rusya	-----	-----	4.834	0.82	6.766	0.90
Ara Toplam	360.322	6.755	493.208	83.72	618.820	82.08
Dünya	533.406	100.00	589.106	100.00	753.925	100.00

Dünya toplam süt üretimi içinde en önemli pay inek sütüne aittir. Toplam süt üretiminin 2012 yılı itibariyle % 83.0'ü inek sütü, % 12.9'u manda sütü, % 2.4'ü keçi sütü, % 1.3'ü koyun sütü ve % 0.4'ü deve sütünden oluşmaktadır. Yıllar itibariyle toplam süt üretimi içinde inek sütünün payı azda olsa azalma göstermiştir.

1990 yılında toplam süt üretimi içinde inek sütünün payı % 88.3 iken, bu oran 2000 yılında % 84.7'ye ve 2012 yılında % 83.0'e gerilemiştir. Bu azalma inek sütü üretimindeki azalmadan değil manda sütü üretiminin inek sütü üretimine göre daha hızlı artmasından kaynaklanmıştır.

Dünya süt tüketimi, kişi başına düşen gelir ve nüfustaki artışa paralel olarak artmaya devam etmektedir (Knips, 2014). Dünyada kişi başına süt tüketimi 2005 yılında 101.4 kg iken, % 7.6 oranında

artarak 2012 yılında 109.1 kg yükselmiştir (WDS, 2013). Dünyada kişi başına süt tüketim miktarı yıllar itibariyle artmasına karşın, süt tüketim oranları zaman içinde sabit kalmıştır. Bu durumda süt tüketiminin nüfusa bağlı olarak hareket ettiğini göstermektedir.

Bölgeler itibariyle süt tüketiminde meydana gelen değişimler Çizelge 2'de verilmiştir. Buna göre gelişmekte olan ülkelerde kişi başına düşen süt tüketimi artarken, gelişmiş ülkelerde kişi başına süt tüketiminin azaldığı görülmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde henüz süt tüketiminde doyuma ulaşılmadığı için kişi başına süt tüketimi artarken, gelişmiş ülkelerde süt tüketiminde doyuma ulaşıldığı için artık kişi başına düşen süt tüketiminde azalma görülmeye başlamıştır.

Çizelge 2. Dünyada, Bölgeler İtibariyle Süt Tüketimi (Kg, Süt eşdeğeri olarak), (Anonim 2014; TÜİK 2014)

Bölgeler	2006	2012	% Değişim
Asya	61	71	16.4
Afrika	42	48	14.3
Latin Amerika	129	151	17.1
Rusya + Ukrayna + Belarus	253	255	0.8
AB + Kuzey Amerika + Avustralya + Yeni Zelanda	290	284	-2.1
Türkiye	169	233	37.8
Dünya	101	109	7.9

Dünya Süt Ürünleri Üretim, Tüketim ve Ticareti

Peynir Üretim, Tüketim ve Ticareti

Dünya endüstriyel peynir üretimi 20 milyon tonunun üzerindedir ve üretilen peynirlerin % 80.0'inden fazlası inek sütünden üretilmektedir. Kalan % 20.0'lik kısım ise çiftliklerde ve üreticinin kendi tüketimi amacıyla diğer türlerden (koyun, keçi ve manda) elde edilen sütlerden yapılmaktadır (IDF, 2010).

Dünya peynir üretimi 2008 yılında 16.2 milyon ton iken, % 8.58 oranında artarak 2013 yılında 17.60 milyon tona yükselmiştir. Peynir üretiminin

artış trendi devam etmekte ve 2014 yılında 17.84 milyon ton peynir üretiminin gerçekleşmesi tahmin edilmektedir (Çizelge 3). Dünya peynir üretiminde AB, ABD ve Brezilya önde gelen ülkelerdir (IDF, 2010). Bu ülkelerin 2013 yılı dünya peynir üretimindeki payları sırası ile % 52.11, % 28.60 ve % 4.10'dur (USDA, 2014).

Dünya peynir üretimindeki artışa paralel olarak, dünya peynir ticareti de artmaya devam etmektedir. 2008 yılında 1.29 milyon ton olan peynir ihracatı 2013 yılında % 32.38 oranında artarak 1.70 milyon tona yükselmiştir (Çizelge 3). Dünya peynir ihracatında

AB ilk sırada yer alırken AB'yi sırası ile ABD, Yeni Zelanda ve Avustralya izlemektedir. Bu dört ülke dünya peynir ihracatı piyasasının % 91.69'una sahiptir. 2013 yılı itibariyle dünya peynir ihracatı piyasasında bu dört ülkenin payları sırası ile % 46.81, % 17.96, % 16.38 ve % 10.53'tür (USDA, 2014).

Dünya peynir ithalatı nüfus artışı ve ekonomik büyüme ile orantılı olarak artmaya devam etmektedir (FAPRI, 2011). 2008 yılında 1.02 milyon ton olan peynir ithalatı 2013 yılında % 17.28 oranında artarak 1.2 milyon tona yükselmiştir (Çizelge 3). Dünya peynir ithalatı piyasasında en önemli aktörler Rusya ve Japonya'dır. Bu iki ülke dünya peynir ithalatı piyasasının % 51.76'sını oluşturmaktadır. 2013 yılı itibariyle Rusya 375 bin ton, Japonya 243 bin ton

peynir ithalatı gerçekleştirmiştir (USDA, 2014). Bu iki ülke dışında özellikle Asya kıtası ülkelerinin (Çin, Endonezya, Malezya, Filipinler, Güney Kore, Tayland ve Vietnam) ithalattaki payları giderek artmaktadır (FAPRI, 2011). Dünya peynir ticareti hacmi 2013 yılında 2012 yılına göre % 2.1 oranında artmıştır (PZ, 2014).

Dünya genelinde kişi başına düşen peynir tüketimi artmaktadır. 1960'lı yıllarda kişi başına düşen peynir tüketimi 1.3 kg iken, bu rakam 1990'lı yıllarda 2.0 kg ve 2013 yılında 2.4 kg yükselmiştir (WFS, 2013). Kişi başına peynir tüketiminin en fazla olduğu ülkeler İsviçre (21.4 kg), AB (17.8 kg), Norveç (17.4), ABD (15.2 kg), Avustralya (13.0 kg), Arjantin (12.8 kg) ve Kanada (12.3 kg) dır (PZ, 2013) .

Çizelge 3. Dünya Peynir Üretimi, Tüketimi ve Ticareti (Bin ton), (USDA, 2014)

Yıllar	Üretim	İhracat	İthalat	Toplam Tüketim	Kişi Başına Tüketim (Kg)
2008	16.216	1.291	1.018	15.903	2.38
2009	16.326	1.304	1.011	15.999	2.37
2010	16.772	1.429	1.088	16.397	2.40
2011	16.929	1.494	1.093	16.539	2.39
2012	17.473	1.654	1.154	16.941	2.42
2013	17.608	1.709	1.194	17.102	2.42
2014*	17.837	1.765	1.207	17.308	2.40

*Tahmin

Tereyağı Üretim, Tüketim ve Ticareti

Dünya tereyağı üretimi 2008 yılında 7.87 milyon ton iken, % 15.54 oranında artarak 2013 yılında 9.1 milyon tona yükselmiştir. Tereyağı üretiminde artış devam etmekte olup 2014 yılında 9.28 milyon ton tereyağı üretiminin gerçekleşmesi tahmin edilmektedir (Çizelge 4).

Dünya tereyağı üretiminde Hindistan ilk sırada yer alırken Hindistan'ı sırası ile AB, ABD ve Yeni Zelanda takip etmektedir. Dünya toplam tereyağı üretiminin % 90.07'si bu dört ülke tarafından karşılanmaktadır. 2013 yılı itibariyle Hindistan ürettiği 4.75 milyon ton tereyağı üretimi ile dünya tereyağı üretiminin % 52.17'sini tek

başına karşılamaktadır. Diğer üç ülkenin payları sırası ile % 22.98, % 9.36 ve % 5.56'dır (USDA, 2014).

Dünya tereyağı ticaretindeki değişim incelendiğinde, tereyağı ihracat ve ithalatında önemli değişmeler olmadığı söylenebilir. 2008 yılında 706 bin ton olan tereyağı ihracatı 2013 yılında % 10.76 oranında artarak 782 bin tona yükselmiştir (Çizelge 4). Dünya tereyağı üretimi artmasına karşın ticaretinde önemli değişmeler yaşanmamıştır. Bunun en önemli nedeni, ekonomik büyüme ve nüfus artışı ile ülkelerin iç tüketimlerinde meydana gelen artıştan kaynaklandığı söylenebilir.

Dünya tereyağı ihracatı piyasasında en önemli aktörler Yeni Zelanda, AB ve ABD dir. Hindistan

üretimde ilk sırada olmasına rağmen tereyağı ihracatı (9 bin ton) yok denecek kadar azdır. Dünya toplam tereyağı ihracatının % 87.72'si bu üç ülke tarafından karşılanmaktadır. Yeni Zelanda yaklaşık 475 bin ton tereyağı ihracatı ile dünya tereyağı ihracatı piyasasının % 60.74'ünü elinde bulundurmaktadır. Yeni Zelanda üretmiş olduğu tereyağın yaklaşık tamamını (% 93.87) ihraç etmektedir. AB ve ABD'nin ihracattaki payları ise sırası ile % 15.34 ve %11.64'tür (USDA 2014). 2013 yılında AB'nin tereyağı ihracatı 2012 yılına göre %1 oranında artarken, ABD'nin % 89 oranında artmıştır (PZ, 2014).

Dünya tereyağı ithalatı 2008 yılında 355 bin ton iken % 6.47 oranında azalarak 2013 yılında 332 bin tona gerilemiştir. Dünya tereyağı ithalatı piyasasında en önemli aktör Rusya olup, 145 bin ton tereyağı ithalatı ile toplam tereyağı ithalatından yaklaşık %

43.67 pay almaktadır. Bunun yanı sıra İran, Mısır, Sudi Arabistan, Meksika, Cezayir ve Çin diğer önemli ithalatçı ülkelerdir. 2013 yılında Endonezya, Rusya ve Çin'de tereyağı ithalatı sırası ile % 46, % 27 ve % 21 oranında artarken, İran, Mısır ve Sudi Arabistan'ın tereyağı ithalatı sırası ile % 18, % 17 ve %12 oranında azalmıştır (PZ, 2014).

Dünya genelinde kişi başına düşen tereyağı tüketimi artmaya devam etmektedir. 1990'lı yıllarda kişi başına düşen tereyağı tüketimi 1.0 kg civarında iken, 2013 yılında 1.22 kg yükselmiştir (WFS, 2013).

Kişi başına tereyağı tüketiminin en fazla olduğu ülkeler Fransa (7.4 kg), Almanya (5.9 kg), Lüksemburg (5.8 kg), Estonya (5.5 kg), İsviçre (5.3 kg), Avusturya (5.2 kg), Yeni Zelanda (3.8 kg) ve Hindistan (3.5 kg) dır (PZ, 2013).

Çizelge 4. Dünya Tereyağı Üretimi, Tüketimi ve Ticareti (Bin ton), (USDA, 2014)

Yıllar	Üretim	İhracat	İthalat	Toplam Tüketim	Kişi Başına Tüketim (Kg)
2008	7.872	706	355	7.472	1.11
2009	8.039	813	345	7.549	1.12
2010	8.179	735	302	7.827	1.14
2011	8.584	723	274	8.097	1.17
2012	8.914	764	302	8.419	1.20
2013	9.096	782	332	8.651	1.22
2014*	9.284	803	347	8.831	1.23

*Tahmin

Yağlı Süt Tozu Üretim, Tüketim ve Ticareti

Dünya, yağlı süt tozu üretimi artan fiyatların etkisiyle son yıllarda artmaya devam etmektedir. 2008 yılında yaklaşık 4 milyon ton olan üretim 2013 yılında 4.5 milyon tona yükselmiştir (Çizelge 5). Bu yükselişteki en önemli pay Yeni Zelanda'ya aittir. 2008 yılında Yeni Zelanda'nın yağlı süt tozu üretimi 677 bin ton iken % 88.33 oranında artarak 2013 yılında 1.275 milyon ton olmuş ve dünya sıralamasında Çin'i geride bırakarak ilk sıraya yerleşmiştir. Dünya yağlı süt tozu üretiminde Yeni Zelanda ilk sırayı alırken onu sırası ile Çin, AB,

Brezilya ve Arjantin izlemektedir. 2013 yılı verilerine göre dünya yağlı süt tozu üretiminin % 28.37'si Yeni Zelanda, % 27.14'ü Çin, % 14.35'i AB, % 12.21'i Brezilya ve % 6.32'si Arjantin tarafından üretilmektedir. Bu beş ülke dünya yağlı süt tozu üretiminin % 88.41'ini gerçekleştirmektedir (USDA, 2014).

Dünya yağlı süt tozu ihracatı üretimdeki artışa paralel olarak artmaya devam etmektedir. 2008 yılında toplam yağlı süt tozu üretiminin % 40.01'i ihraç edilirken bu oran 2012 yılında % 45.31'e yükselmiştir. Diğer taraftan 2008 yılında 1.6 milyon ton olan yağlı

süt tozu ihracatı % 23.13 oranında artış göstererek 2013 yılında 2.0 milyon tona yükselmiştir. 2013 yılında dünya yağlı süt tozu ticareti bir önceki yıla göre % 1.0 oranında artmıştır. Dünya yağlı süt tozu ihracat piyasasında Yeni Zelanda ilk sırada yer almakta onu sırası ile AB, Arjantin ve Avustralya takip etmektedir. Çin 1.22 milyon ton yağlı süt tozu üretimiyle dünyada ikinci sırada yer almasına karşın ihracatta söz sahibi değildir. Yeni Zelanda 1.275 milyon ton ihracatı ile dünya yağlı süt tozu ihracat piyasasının % 75.18'ini elinde bulundurmaktadır. Yeni Zelanda üretmiş olduğu yağlı süt tozu miktarının hemen hemen % 100'ünü ihraç etmektedir. İhracatta önemli paya sahip olan AB, Arjantin ve Avustralya'nın payları ise sırası ile % 18.79, % 9.65 ve % 4.57'dir.

Dünya yağlı süt tozu ithalat piyasası giderek büyümektedir (Çizelge 5). Dünya yağlı süt tozu ithalat piyasasında en önemli aktörler Çin, Cezayir, Birleşik Arap Emirlikleri Venezuela ve Brezilya'dır. Çin yağlı

süt tozu üretiminde 1.22 milyon tonla ikinci sırada yer almasına karşın 535 bin ton yağlı süt tozu ithalatı ile ilk sırada yer almaktadır. 2013 yılında Çin'in ithalatı % 57 oranında artarken, Brezilya ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin ithalatı sırası ile % 25 ve % 14 oranında azalmıştır (PZ, 2014).

Dünya yağlı süt tozu tüketimi yıllar itibariyle artmaya devam etmektedir. 2008 yılında 2.6 milyon ton olan toplam tüketim miktarı 2013 yılında 3.5 milyon tona yükselmiştir. Toplam yağlı süt tozu yurtiçi tüketimde Çin 1.8 milyon tonla ilk sırada yer alırken onu sırası ile Brezilya (606 bin ton),

AB (279 bin ton) ve Cezayir (165 bin ton) izlemektedir. Dünyada kişi başına düşen yağlı süt tozu tüketimi 0.49 kg dır (Çizelge 5). Dünyada kişi başına yağlı süt tozu tüketiminin yüksek olduğu ülkeler, Cezayir 5.07 kg, Şili'de 350 kg, Brezilya 3.03 kg ve Arjantin 2.19 kg dir (CLAL it, 2014).

Çizelge 5. Dünya Yağlı Süt Tozu (WMP) Üretimi, Tüketimi ve Ticareti (Bin ton), (USDA 2014)

Yıllar	Üretim	İhracat	İthalat	Toplam Tüketim	Kişi Başına Tüketim (Kg)
2008	3.997	1.599	427	2.621	0.39
2009	3.723	1.659	644	2.755	0.41
2010	3.999	1.709	730	3.053	0.45
2011	4.342	1.883	771	3.162	0.46
2012	4.423	2.023	854	3.256	0.47
2013	4.494	1.969	928	3.498	0.49
2014*	4.637	2.083	1.089	3.734	0.52

*Tahmin

Yağsız Süt Tozu Üretim, Tüketim ve Ticareti

Dünya, yağsız süt tozu üretimi 2008 yılında 3.3 milyon ton olan üretim 2013 yılında 3.9 milyon tona yükselmiştir (Çizelge 6). Dünya yağsız süt tozu üretiminde AB ilk sırada yer alırken onu sırası ile ABD, Hindistan, Yeni Zelanda ve Avusturalya izlemektedir. AB 1.21 milyon ton yağsız süt tozu üretimi ile dünya yağsız süt tozu üretiminin % 30.79'unu karşılamaktadır. ABD, Hindistan, Yeni Zelanda ve Avusturalya'nın üretimden aldıkları paylar sırası ile % 24.91, % 12.22, % 9.93 ve % 5.73'tür.

Dünya yağsız süt tozu ihracatı artmaya devam etmektedir. 2008 yılında 1.09 milyon ton olan yağsız süt tozu ihracatı % 57.50 oranında artış göstererek 2013 yılında 1.7 milyon tona yükselmiştir. 2008 yılında toplam yağsız süt tozu üretiminin % 32.80'ni ihraç edilirken bu oran 2013 yılında % 43.57'ye yükselmiştir. 2008-2013 yılları arası üretimdeki artış % 18.56 iken ihracattaki artış % 57.50 tir. Buda bize dünya yağsız süt tozu stoklarında azalma meydana geldiği konusunda fikir vermektedir.

Dünya yağsız süt tozu ihracat piyasasında AB uzun yıllar ilk sırada yer almasına karşın 2013 yılında ABD, 560 bin ton yağsız süt tozu ihracatı ile ilk sırada yer almıştır. 2013 yılında ABD'nin yağsız süt tozu ihracatı % 18 oranında artarken, AB'nin yağsız süt tozu ihracatı % 31 oranında azalmıştır. Bunun sonucunda ABD ihracatta ilk sıraya yükselmiştir. ABD'yi sırası ile AB, Yeni Zelanda ve Avusturalya ve Hindistan takip etmektedir. ABD 560 bin ton yağsız süt tozu ihracatı ile dünya yağsız süt tozu ihracatı piyasasının % 32.71'ini

elinde bulundurmaktadır. İhracatta önemli paya sahip olan AB, Yeni Zelanda, Avusturalya ve Hindistan'ın payları ise sırası ile % 24.24, % 23.95, % 9.05 ve % 7.09'dur. Bu beş ülke 2013 yılı itibariyle dünya yağsız süt tozu ihracat piyasasının % 96.96'sına sahiptir.

Dünya yağsız süt tozu ithalatı da artmaya devam etmektedir (Çizelge 6). 2008 yılında 845 bin ton olan ithalat 2013 yılında 1.1 milyon tona yükselmiştir. Dünya yağsız süt tozu ithalat piyasasında en önemli aktörler Endonezya, Çin, Meksika, Rusya, Cezayir ve Filipinler'dir 2013 yılı itibariyle bu ülkelerin payları sırası ile % 19.91, % 19.03, % 17.70, % 11.50, % 11.06 ve % 9.73'tür (USDA, 2014). 2012 yılına göre 2013 yılında Çin'in yağsız süt tozu ticaret hacmi % 68, Endonezya'nın % 13 ve Filipinler'in % 10 artarken Meksika ve Cezayir'in yağsız süt tozu ticaret hacmi sırası ile % 15 ve % 19 oranında azalmıştır (PZ, 2014).

Dünya yağsız süt tozu toplam tüketimi 2008 yılında 3.01 milyon ton iken 2013 yılında 3.4 milyon tona yükselmiştir. Toplam yağsız süt tozu yurtiçi tüketimde AB 800 bin tonla ilk sırada yer alırken onu sırası ile ABD (433bin ton), Hindistan (400 bin ton), Çin (268 bin ton), Meksika (255 bin ton), Endonezya (222 bin ton) ve Brezilya (179 bin ton) izlemektedir.

Dünyada kişi başına düşen yağsız süt tozu tüketimi 0.48 kg olup yıllar itibariyle önemli değişimin olmadığı görülmektedir (Çizelge 6). Dünyada kişi başına yağsız süt tozu tüketiminin yüksek olduğu ülkeler sırası ile Avusturalya 3.32 kg, Cezayir 3.18 kg, Meksika 2.51 kg, Kanada 2.02 kg, ABD 1.65 kg, AB 1.57 kg, Japonya 1.37 kg, Şili 1.32 kg ve Rusya 1.07 kg dır (CLAL it, 2014).

Çizelge 6. Dünya Yağsız Süt Tozu (SMP) Üretimi, Tüketimi ve Ticareti (Bin ton), (USDA, 2014)

Yıllar	Üretim	İhracat	İthalat	Toplam Tüketim	Kişi Başına Tüketim (Kg)
2008	3.314	1.087	846	3.013	0.45
2009	3.452	1.140	830	2.920	0.43
2010	3.398	1.316	869	3.005	0.44
2011	3.675	1.528	996	3.192	0.46
2012	3.983	1.630	1070	3.446	0.49
2013	3.929	1.712	1130	3.423	0.48
2014*	4.097	1.747	1182	3.531	0.49

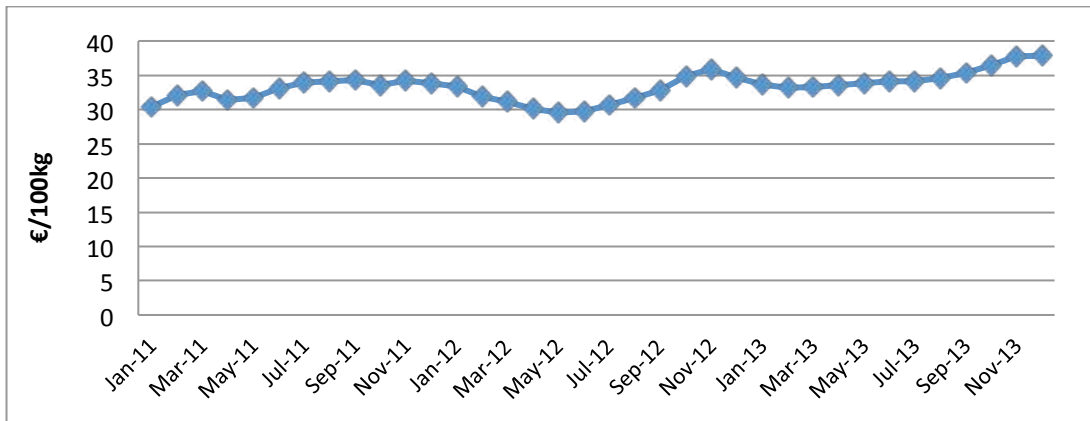
2014 *Tahmin

Dünya Süt ve Süt Ürünleri Fiyatları

Ham Süt Fiyatları

Dünyada süt fiyatlarındaki değişim inek sütü çiftlik fiyatları dikkate alınarak değerlendirilmiştir. İnek sütü çiftlik fiyatları, inek sütü üretiminde en önemli aktörler olan AB ve ABD çiftlik fiyatları ortalaması alınarak

hesaplanmıştır. Buna göre dünya inek sütü çiftlik fiyatları 2011 Ocak ayı ve 2013 Aralık ayları arasında 30 €/100 kg ile 38 €/100 kg arasında değişmektedir. Son iki yıl içinde inek sütü fiyatlarındaki değişim incelendiğinde aşırı dalgalanmaların olmadığı genel olarak süt fiyatlarında istikrarın olduğu ve artışın devam ettiği söylenebilir (Şekil 2).

Şekil 2. Dünya İnek Sütü Çiftlik Fiyatları, (CLAL it 2014; DairyCo 2014)

Tereyağı Fiyatları

Dünya tereyağı fiyatları ABD, AB, Avusturalya ve Yeni Zelanda fiyatlarının ortalaması alınarak hesaplanmıştır (DairyCo 2014). Dünya tereyağı fiyatları 2001 Ocak ayında 1737 \$/ton iken, % 160.8 oranında artarak 2013 Aralık ayında 4530 \$/ton yükselmiştir.

Diğer bir ifade ile son 13 yılda fiyatlar yıllık ortalama % 12.4 oranında yükselmiştir ki bu oranda oldukça yüksektir. 13 yıllık değişime bakıldığında fiyatların artan bir trende sahip olduğu ve Haziran 2011 de 5137 \$/ton ile en yüksek seviyeye çıktığı görülmektedir (Şekil 3).

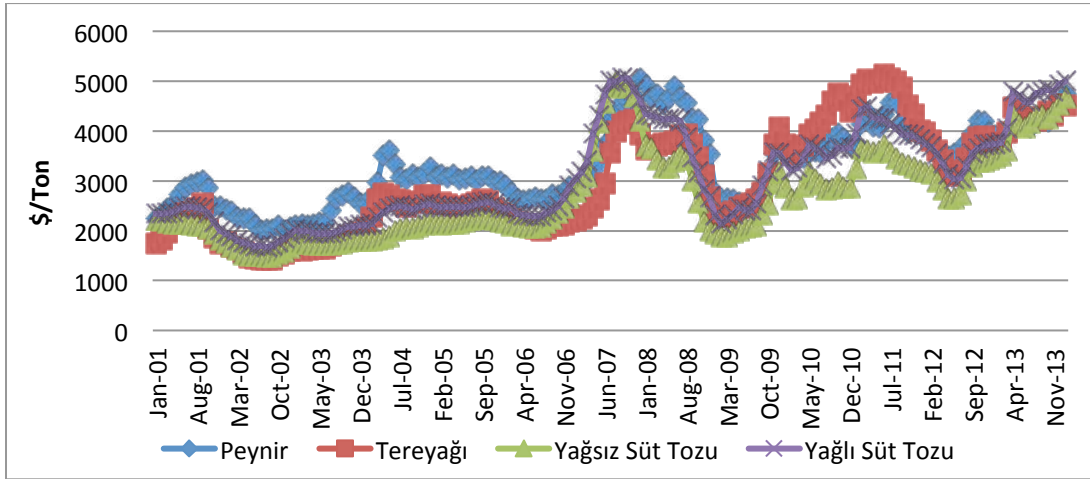
Yağlı Süttozu Fiyatları

Dünya yağlı süt tozu fiyatları ABD, AB ve Okyanusya (Avusturalya ve Yeni Zelanda) ülkeleri fiyatlarının ortalaması alınarak hesaplanmıştır (DairyCo 2014). Fiyatlar incelendiğinde artan bir trendin olduğu

göze çarpmaktadır (Şekil 3). Ocak 2001 de yağlı süt tozu fiyatı 2343 \$/Ton iken % 110.8 oranında artarak 2013 Aralık ayında 4938 \$/Ton yükselmiştir. Diğer bir ifade ile son 13 yılda fiyatlar ortalama % 8.5 oranında yükselmiştir. Genel olarak fiyatlar 2001 ile 2006 yılları arası istikrarlı iken 2007 yılından günümüze yükseliş ve azalışların yoğun olarak yaşandığı ancak ana trendin yukarı yönde olduğu söylenebilir. 2014 Ocak ayı itibariyle dünya yağlı süt tozu fiyatı 4995 \$/ton dur.

Yağsız Süttozu Fiyatları

Dünya yağsız süt tozu fiyatları, yağlı süt tozu fiyatlarında olduğu gibi ABD, AB ve Okyanusya (Avusturalya ve Yeni Zelanda) ülkeleri fiyatlarının ortalaması alınarak hesaplanmıştır (DairyCo 2014). Ocak 2001 de yağsız süt tozu fiyatı 2215 \$/Ton iken % 104.4 oranında artarak 2013 Aralık ayında 4527 \$/Ton yükselmiştir (Şekil 3).

Şekil 3. Dünya Toptan Süt Ürünleri Fiyatları (\$/Ton), (DairyCo, 2014)

Genel olarak fiyatlar 2001 ile 2006 yılları arası istikrarlı iken 2007 yılından günümüze yükseliş ve azalışların yoğun olarak yaşandığı ancak ana trendin yukarı yönde olduğu söylenebilir. 2014 Ocak ayı itibariyle dünya yağlı süt tozu fiyatı 4671 \$/ton dur.

SONUÇLAR

Dünya ekonomisinde meydana gelen olumlu gelişmeler, kişi başına düşen gelir ve nüfustaki artış süt ve süt ürünleri tüketiminin artmasına neden olurken, süt ve süt ürünleri fiyatlarındaki artışta süt ve süt ürünleri üretiminin artmasına neden olmuştur Süt ve süt ürünleri talebinde ve fiyatlarındaki bu gelişme, hem üretimi hem de ticareti olumlu yönde etkilediği söylenebilir

Dünya süt üretiminde 1990'lı yıllarda AB ve ABD en önemli süt üreticisi ülke konumunda iken son yıllarda gerek AB gerekse ABD'nin dünya süt üretimindeki payları azalırken, Hindistan ve Çin'in süt üretimindeki payı giderek artmaktadır Gelişmiş ülkelerde süt üretimi ve tüketiminde büyük ölçüde doyuma ulaştığından üretim ve tüketim çok hızlı artmazken, özellikle gelişmekte olan ülkelere üretim ve tüketimde doyuma ulaşılmadığı için üretim ve tüketimin çok hızlı bir şekilde arttığı söylenebilir

Dünyada süt üretimine paralel olarak süt ürünleri üretimi ve tüketimi de artmaktadır Dünyada en fazla üretilen süt ürünü peynir (18 milyon ton) iken, onu sırası

ile tereyağı (9.2 milyon ton), yağlı süttozu (4.6 milyon ton) ve yağsız süt tozu (4 milyon ton) izlemektedir.

Dünya süt ürünleri (peynir, tereyağı, yağlı süttozu ve yağsız süttozu) üretiminde ve ihracatında AB, ABD, Yeni Zelanda ve Avusturalya söz sahibi ülkelerdir Ancak son yıllarda özellikle Yeni Zelanda gerek üretimde gerekse ihracat piyasasındaki payını hızlı bir şekilde arttırarak dünyada süt ürünleri ihracatında AB'yi geride bırakarak ilk sıraya yükselmiştir 2000 yılında Yeni Zelanda'nın ihracat piyasasındaki payı % 19.0 iken, 2012 yılında bu oran % 28.0 yükselmiştir Aynı dönemde AB'nin payı % 39.0'dan % 26.0'ya gerilemiştir. Dünya süt ürünleri ithalat piyasasında Çin, Rusya, Meksika, Japonya ve Cezayir öne çıkan ülkelerdir.

Dünyada süt ve süt ürünleri fiyatları artmakta ve bu durumda gerek üretimi gerekse ihracatı cazip hale getirmeye devam etmektedir. 2001 Ocak - 2013 Aralık döneminde dünya süt ürünleri fiyatlarındaki artış peynirde % 100.7, tereyağında % 160.8, yağlı süt tozunda % 110.8 ve yağsız süt tozunda %104.4 oranında gerçekleşmiştir.

Stratejik bir ürün olması nedeniyle dünyada birçok ülkede, süt ve süt ürünleri yüksek ithalat vergisi ve kota gibi tarife dışı engellerle korunmaya devam etmektedir. Bu engellerin kaldırılması veya belirli oranlarda düşürülmesi gerek üretim gerekse ticaretin daha da gelişmesine olumlu katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Anonim, 2014. <http://www.milksacoza/sites/default/files/KORINL215%20World%20Dairy%20Situation%20Apr%202013%20Presentation.pdf> (03052014)
- Clalit, 2014. <http://www.clalit/en/index.php> (03032014)
- Çapraz, İ., Yılmaz, V., 2005. Süt ve Süt Ürünleri Sektör Profili İstanbul Ticaret Odası, Kobi Araştırma ve Geliştirme Şubesi <http://www.witoorgtr/Dokuman/Sektor/1-85.pdf> (04052014)
- DairyCo, 2014. <http://www.dairyco.org.uk/market-information/processing-trade/eu-market-support/eu-intervention-stocks/> (06012014)
- FAO, 2014. <http://www.fao.org/economic/est/est-commodities/dairy/en/> (03052014)
- FAOSTAT, 2014. <http://faostat.fao.org/site/291/default.aspx> (05062013)
- FAPRI, 2011. World Agricultural Outlook Food and Agricultural Policy Research Institute, Iowa State University, Ames, Iowa, USA
- IDF, 2010. Bulletin of the International Dairy Federation 446/2010, Brussels, Belgium
- Knips, V., 2014. Developing Countries and the Global Dairy Sector, Part I: Global Overview http://www.fao.org/ag/againfo/programmes/en/pplpi/docarc/execsumm_wp30.pdf (04052014)
- PZ, 2013. Productschap Zuivel (Dutch Dairy Board) [http://www.prodzuivel.nl/index.asp?frame=http%3A/www.prodzuivel.nl/vormgeving/nav/english.html\(17062013\)](http://www.prodzuivel.nl/index.asp?frame=http%3A/www.prodzuivel.nl/vormgeving/nav/english.html(17062013))
- PZ, 2014. Productschap Zuivel (Dutch Dairy Board) <http://www.prodzuivel.nl/pz/productschap/publicaties/worldtrade/Worldtrade-201312.pdf> (04052014)
- TEPAV, 2012. Konya'da Tarımsal Sanayide Yapısal Özelliklerinin Analizi ve Rekabet Stratejilerinin Belirlenmesi, Süt ve Süt Ürünleri İmalat Sektörü Sonuç Raporu Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
- USDA, 2014. <http://www.fas.usdagov/psdonline/> (03042014)
- USK, 2012. Dünya ve Türkiye'de Süt Sektör İstatistikleri 2011 Ulusal Süt Konseyi, 1 Basım, Ankara
- WDS, 2013. World Dairy Situation. http://www.asuder.org.tr/yayinlar/idf_2013_japan_presentations/pdf/29_kasim_sut_politi_kalari_ve_ekonomisi/Adriaan_Krijger.pdf (03052014)
- WFS, 2013. World Food Statistics and Graphics <http://worldfoodapionetor.jp/graph/graph.cgi?byear=&eyear=&country=WORLD&article=cheese&type=e6> (05062013)